

Zoran Vidojević, *Život jedan, jedini*, Jasen, Beograd, 2018.

Usloženost esejističke forme, kojoj se potčinjavaju mikrožanrovi na čijem iskustvu nastaje, sugeriše strukturnu zahtjevnost koja nadilazi partikularna ograničenja umjetničkog i/ili naučnog uvida. Upravo zato se esej postojano odupire esnafskom tretmanu. Raskoš erudicije, prof. Vidojević, autor knjige *Život jedan, jedini* demonstrira već u predgovoru zbirci eseja, eksplicirajući simboliku naslovne sintagme. On, naime, upozorava da, uprkos višeznačnom naslovu, knjiga nije nastajala u znaku „lepršave apologetike života“, pa je stoga valja razumijevati prvenstveno kao humanistički apel koji vrijednost života superponira svemu ostalom. Međutim, navedena naslovna formulacija nije apstraktno saopštena, jer je težište na kvalitativnom određenju života, fundiranog svojstvima koja mu obezbjeđuju makar okvirnu homogenost.

Praveći pregled relevantnih filozofskih strujanja u kojima se problematizuje pitanje smislotvornosti egzistencije, Vidojević poseže za preinačenjem poznate dekartovske misli, tako da ona u preoblikovanom ruhu glasi: „Živim, dakle jesam“. Tim načinom život se apsolutizuje ne samo kao postojanje po sebi, već i kao izvor mišljenja, što mu pridaje najplemenitiju prirodu. Autor kao relevantno evocira i nihilističko stanovište, napominjući da ipak nije legitimno takvo gledište namećati drugima, odnosno ogromnoj većini koja tu doktrinu odbacuje.

Povodom tematizacije življenja tematizuje se i pisanje kao kreativni izraz egzistencijalne punoće. U tom dijelu iščitavamo autopoetičke naznake, budući da esejista koncipira logički kauzalitet prema kojem „pisanje o smislu takođe mora imati smisla“. Iako ne zastupa optimističko

načelo, ovakav stav uslovljava povjerenje u magičnu moć pisane riječi, u kojoj se otjelotvoruje viši egzistencijalni smisao. Istovremeno, u Vidojevićevoj idejnoj perspektivi preispituje se stereotip o nesuvislosti knjiškog umovanja naspram primamljivosti djelatništva. Ova tradicionalistička dihotomija se ukida, jer se ističe imperativ jedinstva promišljanja o životu i samog života: „U filozofiji, nauci i poeziji morali bi se mnogo više čuti glasovi života, onoga koji je tu, ali i onog koji tek daje znake da će doći, nezarobljeni plitkim optimizmom ili pak apriornim pesimizmom, već osvetljeni nazirućom istinom.“ Iz zasnovane autopoetike se uobličava i krovna misao Vidojevićeve esejistike kojom se motiviše žanrovska hibridnost teksta. Naime, apelujući na obnovljenje humanizma, manirom sartrovski shvaćenog angažovanog intelektualca, prof. Vidojević pregnantno saopštava da je neophodna *nova filozofija opstanka*. Na analognom polju stvaralačke kreacije, to istovremeno znači: „pisati i živeti uprkos dominaciji zla i rugobe, opirati im se celokupnom intelektualnom i moralnom snagom, nezavisno od učinka tog opiranja“.

U prvoj autonomnoj kompozicionoj cjelini pod nazivom „Ogledalo sveta“ autor se pozicionira prema vrlo raznorodnoj literarnoj i filozofskoj tradiciji, koncipirajući tekst na intenzivnoj intertekstualnoj komunikaciji. Tematsko-motivska disperzija svojstvena ovom dijelu štivo čini heterogenom zbirkom fragmentarnih zapisa – kontemplativnih minijatura. Ipak, ako bi se odgovaralo zadatku detekcije zajedničkog imenitelja ovih pasaža, moglo bi se zaključiti da ih objedinjava produhovljena, mudrosna intonacija i potreba

da se činom pisanja demonstrira kritički odnos prema narastajućoj globalnoj destruktivnosti.

Koristeći društveno-ekonomski mehanizam neoliberalnog kapitalizma, globalni inicijatori eksploatacije anulirali su emancipatorsku ideju i praksu druge polovine 20. vijeka. Produkt takvog nasilja, socijalnog i duhovnog osiromašenja je fenomen konzumenta, odnosno *vedrog idiota*, koji se „proizvodi masovnom zabavom, bez ikakvog umetničkog nivoa, razbibrigom posredstvom zaglupljujućih predstava životnog uspeha i uopšte sreće“. Vedri idiot je, dakle, ustoličen kao ideal novog duhovnog porobljavanja. Na iskustvo individualnog sunovrata nadovezuje se kolektivna degeneracija razuma, nastala kao prirodna posljedica robotizacije koju konzumerističko društvo obogotvoruje. Autorova kritička nastrojenost pesimističkoj viziji suprotstavlja znanje kojim se okovi dehumanizacije mogu razbiti. Ipak, autor njeguje intelektualnu skepsu i prema apsolutizaciji znanja, podsjećajući na razorni potencijal brojnih naučnih dostignuća, pošto „žrtve znanja mogu biti veće od žrtava neznanja“.

Renesansa duha, sadržaja i načina života, koju autor zagovara, kao konačni cilj ima približavanje racionalističkog i emocionalnog načela, objedinjenih sintagmom *osećajnog uma*. Uvodeći osjećajnost kao paradigmatičko obilježje teksta, napravljena je i uvertira za kompozicionu cjelinu tematski konkretnije nastrojenu: „Smrt kao granica i podsticaj života“. Preokupiranost ključnom ontološkom temom u ovom dijelu se ne pretvara u testametarni zapis, već se u maniru naučne skrupuloznosti svedeno sugerise neophodnost zasnivanja *sociologije smrti*, koja bi neopozivu činjenicu egzistencijalne konačnosti sagledavala sistematično, spojeno s antropologijom i aksiologijom.

U trećoj kompozicionoj cjelini „Mutno, lirsko, bolno“ teoretičar društva apstraktni diskurs transformiše snagom poetskog glasa u meditativnu liriku, koja

svojom intuitivnom prirodom pravi prodor u prostore koji egzaktnoj nauci ostaju nedostupni. Pod lirskom lupom autora nalaze se predmetnosti naročitog simboličkog potencijala, uprkos njihovoj objektivnoj neatraktivnosti. Tako, na primjer, prizor bube na radnom stolu otkriva šarm skrivane, marginalizovane ljepote, koja autora potiče na markiranje korelacija između prirode i čovjeka: „Lepota je, neretko, zatrpana prividnom ružnoćom, a posebno nasleđenim obrascem predrasudnog vrednovanja“. Najbezazleniju senzaciju spoljašnjeg svijeta autor mobilise kako bi kroz introspekciju iznova otkrio surovu ljepotu života jednog, jedinog. Prisustvo imanentne ljudskosti koja omogućuje jednoznačni zaključak o animalizovanoj prirodi čovjeka autor ilustruje epizodnim situacijama iz svog, ali i tuđih života, što funkcioniše kao svojevrsno iskustveno nadopunjenje dominirajućem apstraktnom mišljenju. Digresije imaju i svoju stilističku funkcionalizaciju, budući da usložnjeni metodološko-pojmovni mehanizam približavaju senzibilitetu radoznalnog čitaoca, željnog izoštrene misli i precijeđene riječi. Predmetna kompoziciona cjelina bi se, prema tome, mogla tumačiti u ključu dnevničkog, ispovijedno-lirskog žanrovskog obrasca koji ima najbolje odlike pjesme u prozi. Sintaksička redukcija nekada asocira na haiku tradiciju, čija prisutnost se može iščitavati i iz motivskog odabira kojim se registruje amplituda prirodnih, kosmoloških promjena.

U finalnom kompozicionom dijelu, imenovanom kao „Traganje za sobom u (s)umornom dobu“, autor se još jednom dotiče velikih tema, bez čijeg prisustva bi svaka humanistička misao i poetska slika bile nepopravljivo oskudne. Lajtmotivski artikulišući uvjerenje da um i srce nisu protivnici, autor retorskim pitanjem eksplicitra svoj vrednosni stav, u kojem je sadržan zahtjev za metodološkom i žanrovskom elastičnošću izraza: „Zar su moguće filozofija i praksa preko potrebnog,

nemistifikovanog humanizma bez osećajnosti, bez srca?“ Kao pristalica naznačenog jedinstva, autor ovom svojom knjigom daje dragocjen doprinos gipkosti esejiističke forme koja isključivo može apsorbirati prijeko potrebnu žanrovsku i idejnu sintezu.

Rezimirajući podrobno sučeljavanje zakona uma i srca, pisac s iznenađujućom otvorenosću odgovara na pitanje: *za šta živim?*: „za zalaganje da svet bude bez gladnih i bednih, bez ubijanja, mučenja i tlačenja, za svet u kom se neće međusobno potirati jeka crkvenih zvona i pozivi hodža i rabina na molitve, za rascvat duha, ljudskog dostojanstva i radosti, za prevagu slobode i topline među ljudima“. I taman kad bi čitalac mogao pomisliti da je navedeno opredjeljenje formulisano uto-

pistički, zatiče ga autorova pomirenost s neostvarivošću ideala: „Ne zavisi od mene, ni izbliza, da li će i kada taj svet osvanuti. Ali zavisi čime će se moj život ispunjavati.“ U navedenim riječima zastupljen je i implicitni, rafinirani didaktizam o tome šta je dužnost istinskog intelektualca pred neuglednošću zbilje kojoj neizostavno pripadamo. Način kojim autor otkriva vlastito životno i filozofsko stajalište čini da se zbirka eseja *Život jedan, jedini* poima kao duhovna i simbolička legura utješiteljske misli i razigrane riječi koje pružaju životno nadahnuće, ali i podsjećaju na zahtjevnost praktikovanja literarne, intelektualne i etičke vrline.

Radoje Femić